

АНОТАЦІЯ

Петяк О. В. Психологічні особливості дефініції ревнощів та їх корекція у шлюбних партнерів. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 05 – «Психологія». Хмельницький національний університет, Хмельницький, 2020.

Сучасний стан розвитку психологічної науки ставить перед науковцями завдання всебічного дослідження проблеми міжособистісної взаємодії на всіх рівнях її функціонування. Зважаючи на те, що становлення особистості та її розвиток відбувається в просторі сімейного середовища, проблема внутрішньосімейної взаємодії трансформується в психологічний феномен, потреба у вивченні якого проявляється в різних галузях психології.

Увагу до вивчення дефініції феномену ревнощів шлюбних партнерів проявляють дослідники різних сфер наукових знань, насамперед психології, культурології, медицини, права та юриспруденції, що вказує на міждисциплінарний характер досліджуваного явища. Водночас, можна спостерігати певну методологічну невизначеність і поверховість накопичених знань у дослідженні проблеми ревнощів як системного та структурно-динамічного феномену особистості. Відомо, що переживання особистістю ревнощів є сильним афективним почуттям, яке призводить до складних конфліктів, викликає стресові стани та глобально деформує стосунки між людьми. Зазвичай, ревнощі виникають у ситуаціях соціальної взаємодії і можуть посилюватися в результаті ситуацій, що пов'язані з втратою престижу, при невдачах, загрозі гідності особистості тощо. Окрім того, різні ситуації та події, що дезорганізують особистість і причиною яких є переживання ревнощів, свідчать про те, що сфера зазначеної проблематики виходить за традиційні межі проявів ревнощів (романтичні ревнощі в стосунках шлюбних партнерів). Так, сьогодні спостерігається значна кількість ситуацій, які охоплюють всі сфери життєдіяльності особистості, наприклад, переживання ревнощів у родинних і

дружніх стосунках, у професійній сфері та між людьми в спорті, науці, мистецтві, політиці тощо.

У рамках дисертаційного дослідження здійснюється розгляд дефініції ревнощів у партнерів, які перебувають в офіційному шлюбі. Сімейні стосунки здатні реалізовуватись у різних формах, серед них, на перший погляд, негативні прояви ревнощів шлюбних партнерів. Тому ревнощі як об'єкт психологічного дослідження можуть слугувати джерелом висвітлення негативних тенденцій у сімейних стосунках.

Психологічна складність феномену ревнощів шлюбних партнерів визначила різноманітність емпіричних і теоретичних підходів до їхнього дослідження. У проблемному полі психології шлюбу та сім'ї позначені деякі підходи до розгляду ревнощів шлюбних партнерів (О. С. Васильєва, П. Куттер, Е. Е. Лінчевський, Є. М. Потапчук, Є. І. Терент'єв). Вивчалися також окремі особливості особистості, яка схильна до проявів ревнощів (А. Адлер, Т. М. Данилова, Н. В. Дмитрієва, Ц. П. Короленко, Д. Пуертас, З. Фройд, Е. Фромм, К. Хорні).

Достовірність одержаних результатів досягнута завдяки теоретичному обґрунтуванню вихідних положень, надійному та валідному діагностичному інструментарію, коректному кількісному аналізу емпіричних даних та інтерпретації отриманих результатів дослідження. У роботі використано значну кількість наукової літератури (236 найменувань, із них 42 – англomовних). Цінність дисертації полягає у розкритті основних підходів до розуміння психологічної сутності та особливостей дефініції ревнощів шлюбних партнерів. Встановлено, що ревнощі позиціонуються як один із феноменів міжособистісної взаємодії шлюбних партнерів, при якому один з них відчуває уявну або реальну загрозу втрати своєї переваги в якості суб'єкта любові. Показана полідетермінованість емоційного наповнення змісту ревнощів, а саме комплексом об'єктивних і суб'єктивних чинників.

З'ясовано гендерно-вікові особливості ревнощів, зокрема: жінкам більше притаманні високі рівні емоційного та когнітивного компонентів ревнощів;

чоловікам – поведінкового. Високий загальний рівень ревнощів більший у жінок, незалежно від віку, в той час як чоловіки ревнивіші у молодому віці. Психолінгвістичний вільний асоціативний експеримент показав, що феномен «ревнощі» асоціюється у шлюбних партнерів із недовірою та почуттями злості, образи, гніву і болю. За допомогою опрацювання результатів діагностики була створена типологія ревнивців та запропонована соціально-психологічна характеристика кожного з типів: емоційного, когнітивного та поведінкового.

Розроблена та апробована програма психологічної корекції прояву ревнощів у шлюбних партнерів «Антиревнощі» спрямована на психологічну корекцію ревнощів у шлюбних партнерів, яка містить роботу із самооцінкою, агресією, стресом, тривогою в сім'ї. Доведено ефективність цієї програми, зокрема: повторна психодіагностика шлюбних партнерів експериментальної групи виявила достовірне покращення показників (зменшення кількості респондентів з високим загальним рівнем ревнощів) ($M_x = 19,25$ – показники експериментальної групи до впровадження програми, $M_x = 13,05$ – показники експериментальної групи після впровадження програми), тоді як результати кореляційного аналізу контрольної групи свідчать, що достовірних змін у ній не відбулося.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, *що вперше*: визначено, обґрунтовано й експериментально перевірено психологічні особливості полідетермінованості емоційного наповнення змісту ревнощів, а саме комплексом суб'єктивних та об'єктивних чинників. Серед об'єктивних чинників провідну роль відіграє статевая приналежність шлюбних партнерів. Серед суб'єктивних чинників визначена головна роль емоційної і ціннісної сфер респондентів, зокрема встановлений обернений взаємозв'язок між самооцінкою членів подружжя і рівнем прояву ревнощів у сімейних відносинах шлюбних партнерів.

Розроблено авторський опитувальник діагностики загального рівня ревнощів шлюбних партнерів та їх окремих компонентів (когнітивного, емоційного та поведінкового). Запропонований опитувальник створений

українською мовою, з урахуванням індивідуально-психологічних та культурних особливостей чоловіків та жінок, що перебувають в офіційному шлюбі та здатний діагностувати кількісно-якісний показник за кожним із компонентів ревнощів. Дана методика – єдиний інструмент діагностики заявленого феномену, що існує в сучасній україномовній психологічній науці.

Створено авторську програму психологічної корекції прояву ревнощів «Антиревнощі», що включає теоретичні аспекти корекції подружніх стосунків шлюбних партнерів в ситуаціях виникнення і проявів деструктивних ревнощів та збагачує уявлення про них як про особистісний конструкт. Представлено практичне підтвердження зменшення високих та середніх рівнів прояву ревнощів після участі в програмі психологічної корекції прояву ревнощів у шлюбних партнерів, яка передбачає особистісний розвиток та формування способів запобігання деструктивних впливів ревнощів.

Запропоноване авторське визначення змісту поняття «ревнощі»; авторкою введені до дефініції суттєві ознаки: «феномен негативно забарвленого почуття в міжособистісних стосунках зі складною психологічною структурою, що включає: проблеми із самооцінкою, невпевненість, страх, гнів, заздрість і виникає при реальній чи уявній нестачі любові, уваги, симпатії від коханої або значущої людини та формує стан болісного сумніву у вірності, коханні та відданості партнера».

Зібрані й опрацьовані теоретичні та емпіричні матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані в процесі професійної підготовки фахівців-психологів у навчальних курсах «Психологія особистості», «Вікова психологія», «Диференційна психологія», «Психологія сім'ї», «Основи психологічної корекції». Зроблені теоретичні та емпіричні узагальнення і висновки можуть знайти застосування при здійсненні психологічного консультування шлюбних партнерів з проблем, що виникають через ревнощі в шлюбних стосунках. Розроблена програма психологічної корекції прояву ревнощів у шлюбних партнерів «Антиревнощі» та авторський опитувальник діагностики ревнощів шлюбних партнерів можуть використовуватися у

психологічних службах вищих навчальних закладів і в Центрах психологічної допомоги населенню, а також у приватній психологічній практиці. Матеріали з психології шлюбу і психології ревнощів, зокрема, можуть слугувати основою для теоретико-емпіричної розробки в наступних дослідницьких напрацюваннях щодо відповідної та суміжної проблематики.

Ключові слова: *адюльтер, дефініції ревнощів, компоненти ревнощів, особистісні особливості, недовіра, патологічні ревнощі, психокорекція ревнощів, ревнивець, сім'я, сімейні стосунки, сумніви, феномен ревнощі, шлюб, шлюбні партнери, чинники.*

ABSTRACT

Petiak O. V. Psychological features of the definition of jealousy and its correction in marriage partners. – Qualification scientific paper, manuscript.

Thesis for Degree of Doctor of Philosophy (PhD) in 05 «Social and behavioral sciences», speciality 053 – «Psychology». Khmelnytsky National University, Khmelnytsky, 2020.

The current state of development of psychological science puts before scientists the task of a comprehensive study of the problem of interpersonal interaction at all levels of its functioning. Due to the fact that the formation and development of personality take place in the space of family environment, the problem of intrafamily interaction is transformed into a psychological phenomenon, the need to study of which is manifested in various branches of Psychology.

Researchers from various fields of scientific knowledge (first of all) of Psychology, Culturology, Medicine, Law and Jurisprudence, pay attention to the study of the definition of the phenomenon of jealousy of marriage partners, which indicates the interdisciplinary nature of the studied phenomenon. At the same time, it is possible to observe a certain methodological uncertainty and superficiality of the accumulated knowledge in the study of the problem of jealousy as a systemic and structural-dynamic phenomenon of personality. It is known that the person's experience of jealousy is a strong emotional feeling that leads to complex conflicts, causes stress and distorts relationships between people globally. Jealousy usually arises in situations of social interaction and can be exacerbated by situations involving loss of prestige, failure, threats to personal dignity, and so on. In addition, various situations and events that disrupt the personality and are caused by the experience of jealousy, indicate that the scope of this mentioned issue goes beyond the traditional boundaries of jealousy (romantic jealousy in relations of marriage partners). Yes, today there is a significant number of situations that cover all areas of personal life, such as jealousy in family and friendships, in the professional sphere and between people in sports, science, art, politics and so on.

The dissertation research examines the definition of jealousy in partners who are officially married. Family relationships can be realized in various forms. Among them, at first glance, there are negative manifestations of jealousy of marriage partners. Therefore, jealousy as an object of psychological research can serve as a source of coverage of negative trends in family relationships.

The psychological complexity of the phenomenon of jealousy of marriage partners has determined the diversity of empirical and theoretical approaches to their study. In the problematic field of Psychology of marriage and family, some approaches to the consideration of the jealousy of marriage partners (O. S. Vasilieva, P. Kutter, E.E.Linchevsky, E.M. Potapchuk, E.I. Terentyev) are indicated. We have also studied some features of the personality, which is prone to manifestations of jealousy (A. Adler, T.M. Danilova, N.V. Dmitrieva, Ts. P. Korolenko, D. Puertas, Z. Freud, E. Fromm, K. Horney). The reliability of the obtained results is achieved due to the theoretical substantiation of the initial positions, reliable and valid diagnostic tools, correct quantitative analysis of empirical data and interpretation of the obtained research results. The work uses a significant amount of scientific literature (236 titles, 42 of them - in English). The value of the dissertation is to reveal the main approaches to understanding the psychological nature and features of the definition of jealousy of marriage partners. It has been established that jealousy is positioned as one of the phenomena of interpersonal interaction of marital partners, in which one of them feels an imaginary or real threat of losing his/her advantage as a subject of love. The polydeterminacy of the emotional content of jealousy is shown, namely the complex of objective and subjective factors.

The gender and age features of jealousy have been clarified, in particular: women are more prone to high levels of emotional and cognitive components of jealousy; men – behavioral ones. High overall level of jealousy is higher for women, regardless of age, while men are more jealous at a young age. A psycholinguistic free associative experiment have shown that the phenomenon of ‘jealousy’ is associated for marriage partners with mistrust and feelings of anger, resentment, anger and pain. By processing the results of the diagnosis, a typology of jealous people has been created

and a socio-psychological characteristics of each of the types has been proposed: emotional, cognitive and behavioral.

The developed and tested author's program «Antijealousy» is aimed at the psychological correction of jealousy of marriage partners, which includes the work with self-esteem, aggression, stress, anxiety in the family. The effectiveness of this program is proved, in particular: repeated psychodiagnostics of marriage partners of the experimental group has revealed a significant improvement (reduction of the number of respondents with a high general level of jealousy) ($Mx = 19.25$ – indicators of the experimental group before the program implementation, $Mx = 13.05$ – indicators of the experimental group after the implementation of the program), while the results of correlation analysis of the control group show that there have not been any significant changes in it. The scientific novelty of the obtained results is that for the first time: the psychological features of the polydeterminacy of the emotional content of jealousy, namely, the complex of subjective and objective factors, are determined, substantiated and experimentally tested. Among the objective factors, the leading role is played by the gender of the marriage partners, the experience of their married life. Among the subjective factors, the main role of the emotional and valuable spheres of the respondents has been determined, in particular, the feedback between the self-esteem of spouses, family anxiety and levels of aggression and the level of jealousy manifestation in family relationships of marriage partners.

The author's questionnaire for diagnosing the general level of jealousy of marriage partners and their individual components (cognitive, emotional and behavioral) has been developed. The proposed questionnaire has been created in Ukrainian, taking into account the individual psychological and cultural characteristics of men and women who are officially married. It can diagnose the quantitative and qualitative indicator for each of the components of jealousy. This technique is the only tool for diagnosing the claimed phenomenon that exists in modern Ukrainian-language psychological science. The author's program of psychological correction of jealousy 'Anti-jealousy' is created, which includes theoretical aspects of correction of marital relations of marriage partners in situations of occurrence and manifestations of

destructive jealousy and enriches the idea about them as a personal construct. The practical confirmation of the reduction of high and medium levels of jealousy after participation in the program of psychological correction of jealousy in married partners is presented. The program involves personal development and the formation of ways to prevent the destructive effects of jealousy.

The author's definition of the meaning of the concept of 'jealousy' is offered. The author has introduced the essential features of the definition: 'the phenomenon of negatively colored feelings in interpersonal relationships with a complex psychological structure, including: problems with self-esteem, insecurity, fear, anger, envy and which occurs during real or imagined lack of love, attention, sympathy from a loved one or significant person and forms a state of painful sadness in fidelity, love and devotion of the partner'.

The collected and the processed theoretical and empirical materials of the dissertation research can be used in the process of professional training of specialists-psychologists in the courses 'Personality Psychology', 'Age Psychology', 'Differential Psychology', 'Family Psychology', 'Fundamentals of Psychological Correction'. Theoretical and empirical generalizations and conclusions can be used in the implementation of psychological counseling of marriage partners on problems arising from jealousy in marriage relations. The developed program of psychological correction of jealousy in marriage partners 'Anti jealousy' and the author's questionnaire for diagnosis of jealousy of marriage partners can be used in psychological services of higher educational institutions and in the Centers of psychological assistance to the population, as well as in private psychological practice. Materials on the Psychology of marriage and the Psychology of jealousy, in particular, can serve as a basis for theoretical and empirical development in subsequent research on relevant and related issues.

Keywords: *adultery, definitions of jealousy, components of jealousy, personality traits, distrust, pathological jealousy, psychocorrection of jealousy, jealous, family, family relations, doubts, the phenomenon of jealousy, marriage, marriage partners, factors.*